

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Derleme Makale / Review Article

Cinsel İstismara Maruz Bırakılan Çocuğa Yönelik Danışmanlık Tedbiri: Güçlendirme Yaklaşımı Temelinde Bir Vaka Sunumu

Counselling Injunction for the Sexually Abused Child: A Case Study Based on Empowerment Approach

Melike TÜRKMEN¹, Gamze ERÜKÇÜ AKBAŞ²

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı, Kara Mustafa Paşa Devlet Hastanesi Tıbbi Sosyal Hizmet Birimi, meliketurkmen40@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-4690-8271

² Dr., Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, gamzeerukcu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9790-5329

Başvuru: 07.08.2021
Kabul: 06.10.2021

Atf:
Türkmen, M. ve Erükçü-Akbaş, G. (2021). Cinsel istismara maruz bırakılan çocuğa yönelik danışmanlık tedbiri: Güçlendirme yaklaşımı temelinde bir vaka sunumu. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(4), 1587-1606. DOI: 10.33417/tsh.949283

ÖZET

Bu çalışmada; yetişkin bir erkek tarafından maruz bırakıldığı cinsel istismar sebebiyle 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5-1/a maddesi gereğince hakkında danışmanlık tedbiri alınan on beş yaşındaki kız çocuğuna yönelik gerçekleştirilen sosyal hizmet müdahalesi ele alınmıştır. Sosyal hizmet müdahalesinde; çocuğun ve ailenin içinde bulunduğu kriz durumunu atlatabilmesi, travmanın etkisinin en aza indirilmesi, sosyal işlevselliğinin yeniden sağlanması ve yaşamının olağan seyrine dönülmesi amaçlanmıştır; bu bağlamda çocuk, anne ve okul sistemi ile görüşülmüştür. Müdahale sürecinde ekosistem ve güçlendirme yaklaşımından ve ayrıca sosyal hizmet uygulamalarında kullanılan bilişsel davranışçı yaklaşımın güçlendirici tekniklerinden faydalanılmıştır. Vaka, sosyal hizmetin müdahale sürecinde oldukça önemli yer tutan planlı değişim sürecinin aşamaları doğrultusunda sunulmuştur. Çalışmada, sosyal hizmet uzmanlarının 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında yürüttüğü danışmanlık rolünün uygulamada nasıl yerine getirildiği görünür kılınmaya çalışılarak, istismarın en sarsıcı biçimlerinden biri olan cinsel istismara yönelik sosyal hizmet müdahalesi sürecine dair bilgiler yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Çocuğa yönelik cinsel istismar, sosyal hizmet, sosyal hizmet müdahalesi, güçlendirme yaklaşımı, danışmanlık tedbiri

ABSTRACT

This study is about the social work intervention which was conducted on a 15-year-old girl who was given a counseling injunction as a requirement of the item 5-1/a of the Child Protection Law (No. 5395) due to the fact that she was sexually abused by a 21-year-old man. Social work intervention aimed at child and her family overcoming the crisis; minimizing the effect of the trauma; restoring social functioning; and turning back to the ordinary flow of life; in this context, the child, mother and school system were interviewed. In this framework, the intervention process made use of the eco-system and empowerment approaches and of the empowering techniques of the cognitive behavioral approach that is used in social work practice. The case is presented in line with the steps of the planned change process which constitutes a rather significant place in the process of social work intervention. In this context, the study tries to make how social workers carry out their role as counsellor within the scope of the Child Protection Act (the law number 5395) visible, and includes information on the social work intervention process toward sexual abuse which is one of the shocking forms of abuse.

Keywords: Sexual abuse of children, social work, social work intervention, empowerment approach, counseling injunction

GİRİŞ

İstismarın en sarsıcı türlerinden biri olan cinsel istismar, çocuğun yaşama, korunma ve gelişim hakkını ihlal etmektedir. Çocukluk çağı cinsel istismarıyla ilgili yayınlanmış araştırmalardan elde edilen veriler, bu sorunun tüm kültürlerde ve toplumlarda meydana gelen tarihsel bir olgu olduğuna işaret etmektedir (Pereda ve diğ., 2009). Cinsel istismar; çocuğun tam olarak anlamlandırılmadığı, gelişimsel olarak hazır olmadığı, çocuğun ait olduğu toplumun yasalarını ve sosyal yasakları ihlal eden herhangi bir cinsel eyleme dahil edilmesidir (WHO, 1999). Cinsel istismardan bahsedebilmek için eylemin, bir yetişkin ya da çocuktan gelişimsel olarak ileride ve en az beş yaş büyük başka bir çocuk tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Erkan, 2004).

Cinsel istismar eylem biçimlerine göre; temas içermeyen (cinsel içerikli sözlü ifadeler, teşhircilik ve röntgencilik), penetrasyon¹ dışı cinsel temas içeren (sürtünme, öpüşme, okşama), penetrasyon tipi (oral veya genital birliktelik) ve cinsel sömürü (çocuk pornografisi veya fuhuş) başlıkları altında geniş bir spektrumda değerlendirilmektedir (Shevlin ve diğ., 2018). Amerika'da Ulusal Çocuk İhmal ve İstismarı Veri Sisteminin (NCANDS) 2018 yılında hazırladığı rapor; yıl içerisinde kötü muameleye uğradığı bildirilen 678.000 çocuğun %7'sinin cinsel istismara maruz kaldığını ortaya koymaktadır (Child Maltreatment, 2020). Amerika'da Çocuk ve Aile Hizmetleri Bölümüne sevk edilen 303 ergenin dahil edildiği bir çalışmada, katılımcıların %76,7'sinin penetratif olmayan, %40'ünün penetratif ve %15'inin temas içermeyen cinsel istismara maruz bırakıldığı, çalışmada failerin %91,7'sinin erkeklerden oluştuğu bildirilmiştir (Negriff ve diğ., 2014). Ülkemizde yapılan araştırmalar da çocukların ve ergenlerin en sık biçimde, penetratif olmayan cinsel istismara (dokunma, okşama, sürtünme) maruz bırakıldığını ortaya koymaktadır (Çöpür ve diğ., 2012; Fis ve diğ., 2010). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2017 yılı içerisinde güvenlik birimlerine gelen veya getirilen 137.482 suç mağduru çocuğun olduğunu, bu çocukların %13,5'ini cinsel istismar suçuna maruz bırakıldığını rapor etmiştir. Rapora göre tüm suçlar içerisinde yer alan cinsel istismar suçu çocuklara yönelen ikinci sıradaki saldırılar arasındadır (TÜİK, 2017). Bu veriler çocukluk çağı istismarının uzak bir gerçeklik değil; bireysel, ailesel, sosyal ve kültürel faktörlerin etkileşiminden kaynaklanan karmaşık ve evrensel bir sorun olduğunu göstermektedir.

Çocukluk çağı kötü muamelesinin önlenemesindeki ilk adımı; sorunun görünür kılınmasını sağlayacak metodolojik ve epidemiyolojik verilerin tespit edilmesidir (Finkelhor, 1999; akt. WHO, 2006). Ancak literatür, ulusal ve uluslararası düzeyde çocuk cinsel istismarı ile ilgili yaygınlık çalışmalarının oldukça az olduğunu; mevcut verilerin ise belirli bir süre boyunca yetkililere bildirilen veya tespit edilen vaka sayılarıyla sınırlı olduğunu göstermektedir (Runyan, 1998). Bu durum resmi istatistikler tarafından bildirilen yeni vaka oranının, çocuk cinsel istismarının gerçek boyutunu ortaya koymadığına işaret etmektedir (Goldman ve Padayachi, 2000).

¹ Çocuğun cinsel istismarında penetrasyon; çocuğun cinsel ilişkiye zorlandığı ya da çocuğun manipülasyon yoluyla ikna edildiği genital ilişkiyi tanımlamaktadır.

Pereda ve diğerleri (2009)'nin çocuk cinsel istismarının yaygınlığını ortaya koymak amacıyla yürüttükleri 22 ülke ve 65 çalışmayı kapsayan meta-analiz araştırması; kadınların %19,7'sinin; erkeklerin ise %7,9'unun cinsel istismarın bir türüne maruz kaldığını bildirmiştir. Çocuk cinsel istismarının dünya çapındaki yaygınlığını araştıran bir diğer meta-analiz çalışması ise benzer şekilde bu oranın kadınlarda %20, erkeklerde ise %10 olduğunu ortaya koymuştur (Stoltenborgh ve diğ., 2011). Uluslararası yürütülen bu araştırmalar cinsel istismarın; kızların erkeklerden daha fazla maruz kaldığı, yaygın ve evrensel bir olgu olduğunu doğrulamaktadır. Ülkemizde yürütülen araştırmalar ise çocuk cinsel istismar yaygınlığının yaklaşık %20 oranında olduğunu (Yılmaz İrmak, 2008); bununla birlikte kızların erkeklerden yaklaşık iki ile dokuz kat daha fazla cinsel istismara maruz bırakıldığını bildirilmektedir (Erdoğan ve diğ., 2011; Küçüker, 2008).

Yapılan araştırmalar kötü muamelenin en ciddi biçimlerinden biri olarak kabul edilen cinsel istismarın; bireylerin bilişsel, davranışsal, zihinsel ve cinsel sağlık sorunları yaşamasına neden olduğunu göstermektedir (Guerra ve diğ., 2018). Cinsel istismarın sıklıkla neden olduğu psikolojik ve davranışsal sorunlar; travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, kaygı, somatik sorunlar, düşmanlık, öfke, uyum güçlükleri, düşük öz-yeterlik ve benlik saygısı (Amado ve diğ., 2015; Lamoureux ve diğ., 2012), duygu düzenleme güçlükleri, uyku ve beslenme bozuklukları, alkol ve madde bağımlılığı (Klanecky ve diğ., 2015), kendine zarar verme davranışları ve intihar eğilimi (Cutajar ve diğ., 2010; McLean ve diğ., 2014) gibi travma sonrası stres belirtilerini içermektedir. Ayrıca cinsel istismara maruz bırakılan çocuk ve ergenler, cinsel yolla bulaşan hastalıklara maruz kalma, cinsel sağlığı tehdit eden cinsel davranışlar sergileme ya da cinsel suçlara dahil olma konusunda akranlarına kıyasla daha fazla risk altındadır (Arriola ve diğ., 2005).

Çocuk refahı alanında multidisipliner ekibin önemli bir parçası olan sosyal hizmet uzmanları sıklıkla sağlık alanında istihdam edilmekte ve Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulama Yönergesinin 12. maddesine istinaden ihmal ve istismara maruz bırakılmış çocuklar ve aileleriyle çalışmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2011). Bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları; sosyal inceleme raporu hazırlamak, vakayı ilgili kurumlara ivedilikle bildirmek, koruyucu ve önleyici tedbir kararlarını uygulamak, aileye psiko-eğitim ve danışmanlık hizmeti sunmak, çocuğun olası riskler karşısında korunmasını sağlamakla görevlidir (Tekin, 2017). Bu sorumluklar sosyal hizmet uzmanlarının savunucu, eğitici ve danışmanlık rollerini içermektedir. Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulama Yönergesinin (2011) 12. maddesine istinaden hastanelerde cinsel istismara maruz kalan çocuklarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının başlıca görevleri; cinsel istismar vakalarının ilgili kurumlara bildirimini yapmak, çocuk ve ailesine yönelik kısa süreli kriz müdahalesi sağlamak, çocuğu olası cinsel istismar risklerine karşı korumak ve çocuğun takibini sağlamaktır. Ayrıca cinsel istismara maruz bırakılan çocuğu ve ailesini ilgilendiren ceza adaleti sisteminin prosedürleri hakkında bilgi sahibi olmak ve onları bilgilendirmek yine sosyal hizmet uzmanlarının sorumluluğundadır (Wagner, 1987). Bu sorumlukların sosyal hizmet uzmanının müdahaledeki savunucu, eğitici ve önleyici rollerine işaret ettiği söylenebilmektedir. Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanları adli sistem içerisinde, çocuk mahkemeleri, çocuk ağır ceza mahkemeleri,

hastanelerde bulunan çocuk izlem merkezleri, denetimli serbestlik müdürlükleri, ceza infaz kurumları gibi yapılanmalar içinde hem suça yönelen hem de suça maruz bırakılmış çocuklarla ilgili önemli mesleki çalışmalar yürütmektedir.

Ülkemizde danışmanlık tedbiri konusunda yapılan akademik çalışmaların (Karakuş ve Tekin, 2012, Obuz, 2019, Nadir, 2011) daha çok suça sürüklenmiş çocuklara yönelik olduğu dikkat çekmektedir. Bu nedenle istismara maruz bırakılmış çocuklara yönelik gerçekleştirilen danışmanlık tedbirin uygulanma sürecinin nasıl gerçekleştiğine ilişkin çalışmaların literatürde daha fazla yer almasının sosyal hizmet uygulamasının görünürlüğü açısından oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

YÖNTEM

Cinsel istismara maruz bırakılması sebebiyle 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 5-1/a bendi gereğince hakkında danışmanlık tedbir kararı bulunan Sema² 15 yaşında ve lise öğrencisidir. Sema ile sekiz ay boyunca devlet hastanesine bağlı Tıbbi Sosyal Hizmet Biriminde ortalama bir saat süren on dört farklı görüşme gerçekleştirilmiştir ve bu görüşmelerin altısına anne de dahil edilmiştir. Sosyal hizmet müdahalesi kapsamında, çocuğun ve ailenin içinde bulunduğu kriz durumunu atlatabilmesi, travmanın etkisinin en aza indirilmesi, sosyal işlevselliğinin yeniden sağlanması ve yaşamının olağan seyrine dönülmesi amaçlanmıştır. Vakaya ilişkin bilgiler; öncelikle mahkeme dosyası olmak üzere, çocuk ve ailesiyle etik kurallar çerçevesinde gerçekleştirilen bireysel danışmanlık görüşmeleri aracılığıyla elde edilmiştir. Verilerin elde edilmesinde ses kayıt cihazı kullanılmamış; veriler görüşmelerin ardından sosyal hizmet uzmanı tarafından yazılı şekilde kayıt altına alınmıştır. Danışmanlık tedbiri uygulama sürecinde, sosyal hizmet uzmanı, akademik danışmanının süpervizyon sürecinden yararlanmış ve her bir görüşme öncesinde, uygulama sürecindeki amaçlara ilişkin olarak planlama gerçekleştirilmiştir. Etik kurallar kapsamında çalışmada, çocuğun kişisel bilgileri değiştirilmiş hem çocuk ve hem de ebeveyne yönelik sözlü ve yazılı bilgilendirme gerçekleştirilerek ıslak imzalı onam alınmıştır.

Çalışmada, cinsel istismar risk faktörleri ve istismarın birey üzerinde neden olduğu sorunların çözülmesi amacıyla eko-sistem yaklaşımı (Paslı, 2017), dezavantajlı bir grup üzerindeki olumsuz değerlendirmelerin ve baskının neden olduğu güçsüzlüğün azaltılması amacıyla güçlendirme yaklaşımı (Erükçü, 2013), bireylerin yazılı kaynaklar aracılığıyla kendi davranış ve tutumlarına ilişkin iç görü kazanmaları ve baş etme becerilerini geliştirebilmeleri amacıyla bibliyoterapi yöntemi (Akgün ve Karaman Benli, 2019), çocuğun öfke kontrol becerisinin güçlendirilmesinde ise bilişsel yaklaşıma dayalı teknikler kullanılmıştır.

VAKANIN ÖYKÜSÜ

Sema 15 yaşındadır ve lise öğrencisidir. Aile üyeleriyle gerçekleştirilen görüşmeler ve hastane veri sisteminden elde edilen bilgiler doğrultusunda, Sema'nın fiziksel herhangi bir sağlık sorunu

² Etik kurallar doğrultusunda makalede çocuk ve failin ismi değiştirilmiştir.

bulunmadığı öğrenilmiştir. Semaya yönelik gerçekleştirilen cinsel istismar; 2018 yılında meydana gelmiştir. Kimliği gizli tutulan bir şahıs tarafından, Cumhuriyet Savcılığına 21 yaşındaki Faruk isimli bir erkeğin çocuklara yönelik cinsel istismarda bulunduğu iddiasıyla suç duyurusunda bulunulmuştur. Suç duyurusuyla eş zamanlı olarak başlayan adli süreç, eylemi gerçekleştiren şahsın Türk Ceza Kanunu'na göre kovuşturulması ve istismara maruz bırakılan çocukların korunmasına yönelik tedbir kararlarının alınması olarak iki aşamada gerçekleşmiştir.

Savcılık tarafından yürütülen kovuşturma sürecinde, failin cep telefonu ve sosyal medya araçları incelenmiş; failin cep telefonunda, birden fazla kız çocuğuna ait cinsel içerikli video ve fotoğraf bulunmuştur. Bu içeriklerin başka kişilerle çevrimiçi ortamlarda paylaşıldığı ve çocuklara karşı tehdit ve şantaj unsuru olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Bu nedenle failin, "tehdit, şantaj ve çocuklara yönelik cinsel istismar" suçlarından hapis cezasıyla yargılanmasına karar verilmiştir. Failin, cinsel istismarda bulunduğu çocuklardan biri olan Sema (15) ile istismarcı arasında, istismarcının çocuk üzerinde yarattığı psikolojik manipülasyon nedeniyle, duygusal bir bağ kurulduğu anlaşılmıştır. Sema, istismar sonrası ruhsal sağlığının değerlendirilebilmesi amacıyla çocuk ve ergen ruh sağlığı hekimine yönlendirilmiştir. Uzman hekim tarafından yapılan ruhsal durum muayenesi sonucunda; çocukta akut stres bozukluğu gözlemlendiği ancak herhangi bir patolojik bulguya rastlanmadığı bildirilmiştir. Bu doğrultuda çocuğun danışmanlık tedbiri kapsamında psikososyal anlamda desteklenmesi gerektiğine ve sağlık durumunun izlenmesi gerektiğine ilişkin ön kanaat oluşmuştur.

Vakanın gerçekleştiği yerde Çocuk İzlem Merkezi'nin (ÇİM) olmaması sebebiyle Sema'nın ifadesi Çocuk Şube Müdürlüğünde alınmıştır. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 236/3 maddesi gereğince³ ifade alımı esnasında çocuğun yanında sosyal hizmet uzmanı bulundurulmuştur. Sosyal hizmet uzmanı ifade alım süreci başlamadan önce çocuk ile ve ardından ailesiyle ön görüşme gerçekleştirmiştir. Ön görüşmede, sosyal hizmet uzmanı gelişim dönemini göz önünde bulundurarak ifade alım sürecinde çocuğun açık ve anlaşılır bir dille bilgilendirilmesini amaçlamıştır. Bu bağlamda, sosyal hizmet uzmanı tarafından çocuğa yönelik olarak, çocuğun emniyete getirilme gerekçesine, ifade alım sürecinin işleyişine dair bilgilendirmeye, bu esnada çocuğa ne tür soruların sorulabileceğine dair paylaşımda bulunulmuştur. Sosyal hizmet uzmanının çocuk ve ailesiyle gerçekleştirdiği bu ön görüşmenin ardından çocuğun ifadesi alınmış; vaka aynı sosyal hizmet uzmanı tarafından yazılan sosyal inceleme raporunda kapsamlı olarak değerlendirilmiştir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 5/1-a maddesi gereğince Danışmanlık tedbiri uygulanmasının çocuğun yararına olacağı kanaatini içeren sosyal inceleme raporu ilgili çocuk mahkemesine sunulmuştur. Raporda sunulan kanaat ile uyumlu olan mahkeme kararı neticesinde, devlet hastanesi tıbbi sosyal hizmet biriminde çocuk ve aileye ilişkin planlanan danışmanlık görüşmelerine başlanmıştır.

³ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5271.pdf>

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununa göre verilen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yerine getirilmesi, Çocuk İzlem Merkezlerinin (ÇİM) olmadığı il ve ilçelerde, “Çocuk Koruma Kanuna Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Yerine Getirilmesi Amacıyla Kurulan Merkezi İl ve İlçe Koordinasyon Çalışma, Usul ve Esasları Yönergesi” kapsamında oluşturulan Çocuk Koruma Koordinasyon Birimlerine devredilmiştir. Vakanın gerçekleştiği bölgede oluşturulan Çocuk Koruma Koordinasyon Birimi için devlet hastanesinin Tıbbi Sosyal Hizmet biriminde çalışan sosyal hizmet uzmanı görevlendirilmiştir. Bu yetki kapsamında, Asliye Hukuk Mahkemesinin kararı ile Sema hakkında danışmanlık tedbir kararı alınmıştır ve sürecin devlet hastanesine bağlı Tıbbi Sosyal Hizmet Birimindeki sosyal hizmet uzmanı tarafından yürütülmesine karar verilmiştir.

Aile Sistemine İlişkin Temel Bilgiler:

Sosyal inceleme sürecinde çocuğun yaşadığı çevre ve sosyal bağlamın değerlendirilmesi amacıyla çocuğun ikamet ettiği adrese gidilmiştir. Çocuğun anne ve babasının ilkökul mezunu olduğu ve her ikisinin de çalıştığı öğrenilmiştir. Sosyal inceleme neticesinde; ailenin ekonomik bir yoksunluk içinde olmadığı, konutun ailenin ve çocuk Sema'nın temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikte olduğu görülmüştür. Aile, Sema'nın yaşadığı olayı herkesin duyduğunu bu sebeple sosyal çevrelerinin zayıfladığını, dışlanmaya, damgalanmaya ve baskıya maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Sema'nın, fiziksel ve zihinsel gelişiminin yaşı ile uyumlu olduğu; sorulan soruları algılama, cevap verme, yer, kişi ve zaman oryantasyonu, neden-sonuç ilişkisi kurabilme yetisinin mevcut olduğu anlaşılmıştır. Sema'dan edinilen bilgilere göre; çocuğun ailesinin, muhafazakâr ve ataerkil özelliklere sahip olduğu anlaşılmakta; ebeveynlerin Sema'nın maruz bırakıldığı istismarı kaderci bir anlayışla yorumladıkları gözlenmiştir.

Sema, okuldaki bir kız arkadaşı aracılığıyla Faruk ile tanıştığını ve olayın yargıya yansımaya kadarki iki ay boyunca fail ile sevgili olduklarını, bu süre zarfında, Faruk'un kendisine sürekli cinsel içerikli mesajlar attığını, kendisinden uygunsuz fotoğraflarını, videolarını istediğini ifade etmiştir. Sema, içinde bulunduğu durumu “O, neyi istiyorsa onu yolluyordum; başlarda reddetmiştim ama yollamazsam beni, ayrılmakla tehdit ediyordu. Ondan ayrılmak istemiyordum çünkü beni sevdiğini söylüyordu” sözleriyle iletmiştir. Faruk'un cinsel birliktelik konusunda Sema'yı farklı zamanlarda ikna etmeye çalıştığı, fakat kendisinin bunu kabul etmediği, çocuk ile fail arasında penetrasyonun gerçekleşmediği, istismarın dokunuşlar ve teşhircilik, cinsel içerikli yazılı ve görsel araçlar gibi temas içermeyen davranışlar yoluyla gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Yoğun bir şekilde cinsel içerikli mesajlara maruz bırakılan çocuğun cinsel davranışlar karşısında duyarsızlaştığı, bu davranışları normalleştirdiği ve çocuğun cinsel ilişkiye ikna amacı taşıyan (sexual grooming) davranışları bir sevgi göstergesi olarak değerlendirmeye başladığı öğrenilmiştir.

Sosyal Hizmet Müdahalesi

Bu bölümde, vakaya yönelik gerçekleştirilen sosyal hizmet müdahalesi, planlı değişim sürecinin basamaklarına uygun olarak alt başlıklar halinde ele alınmıştır.

Tanışma ve Ön Değerlendirme Aşaması

Vakada sosyal hizmet uzmanı ve cinsel istismara maruz kalmış çocuk arasındaki *ilk mesleki ilişki*; çocuğun ifadesi alınırken başlamıştır. Ardından, 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamındaki mesleki çalışmalar ilk ifadeyi alan sosyal hizmet uzmanı tarafından yürütülmüştür. Bu durum mesleki roller bakımından “adli görüşmeci” ve “danışmanlık” rollerinin farklı zamanlarda aynı meslek elemanı tarafından yerine getirilmesine olanak sağlamıştır. Çocukla kurulan mesleki ilişkide güven ilişkisinin ifade alımı esnasında sağlanmış oluşu, çocukla ilgili öyküyü ve detayları bilen uzmanın danışmanlık sürecinde çocuğun yaşadıklarının yeniden anlatmasının önüne geçmiş; böylelikle çocuk ikincil bir örselenmeden korunmuştur.

Sema bağımsızlaşmaya ihtiyaç duyduğu ve karşı cinsi merak ettiği ergenlik döneminde, bu cinsel zorlamaları “aşkın doğası” olarak değerlendirmiştir. Cinselliğin Sema ile konuşulmadığı ve “tabu” olarak görüldüğü ailesinde Sema, kişisel sınırlar, istenmeyen davranışlara hayır deme, kendini koruma gibi önemli yönlendirmelerden yoksun kalmıştır. Ailenin ise genel itibarıyla, ebeveynlik becerilerinin sınırlı olduğu, çocuğu yönlendirme, eğitime ve çocuğun gelişimi destekleme noktasında becerilerinin desteklenmesi gerektiği gözlenmiştir. Çocuğun olumsuz yaşam deneyimleriyle baş etme ve hayır diyebilme becerilerinin, öz-yeterlik algısının, sosyal işlevselliğinin, benlik saygısının güçlendirilmesi ve cinsel istismar risklerine karşı koruyucu önleyici eğitimler alması gerektiğine ilişkin kanaate varılmıştır.

Planlama ve Kullanılacak Yaklaşım Karar Verme

Sosyal hizmet doğası gereği bireylerin, ailelerin, grupların ve toplumların sosyal işlevselliklerinin güçlendirilmesine ve yaşamlarının yeniden yapılandırılmasına yönelik onları güçlü kılabilecek müdahaleler gerçekleştirmeyi hedefleyen; odağı çevresi içinde birey olan, müracaatçı sistemlerinde probleme neden olan tüm dinamikleri bütüncül bir bakış açısıyla ele alan bir disiplindir. Ekolojik yaklaşım; çevresi içinde bireye, farklı düzeylerdeki müracaatçı sistemlerinin çevreleriyle olan daimî ve karşılıklı etkileşimlerine, birey ve çevre arasındaki uyumun geliştirilerek sosyal işlevselliğin artırılmasına odaklanan argümanlardan faydalanmıştır (Gitterman ve Germai, 2008)

Literatür cinsel istismarın neden olduğu olumsuz sonuçların yalnızca çocuğu değil; çocuğun ait olduğu aileyi ve toplumu ilgilendirdiği göstermektedir (Paslı, 2017; Erükçü 2013). Buradan hareketle, cinsel istismarın risk faktörlerinin açıklanmasında ve birey üzerinde neden olduğu sorunların çözümünde eko-sistem yaklaşımından faydalanılması vakanın bütün yönleriyle analiz edilmesine katkı sunacaktır (Paslı, 2017). Bununla birlikte, dezavantajlı bir grup üzerindeki olumsuz değerlendirmelerin ve baskının neden olduğu güçsüzlüğü azaltmayı hedefleyen güçlendirme yaklaşımı, ihmal ve istismara maruz bırakılan çocuklar ve aileleriyle çalışan sosyal hizmet uzmanları için önemli bir kaynaktır (Erükçü, 2013).

Güçlendirme yaklaşımı klinik sosyal hizmet alanında ve sorun odaklı yaklaşımlara alternatif bir mesleki enstrüman olarak sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Bu yaklaşımı özgün kılan en önemli

nitelik; müracaatçıların uygulama sürecine daha aktif katılımını sağlamak, bireylerin güçlü yönlerini, sorunun çözümüne katkı sağlayabileceği kaynakları fark etmesine, mevcut güç ve kaynak üzerindeki denetim sağlayabilmelerine yardımcı olmaktır (Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008). Güçlendirmede “Bireyin kişisel ve kişiler arası alanlarındaki güçlerini artırırken, onu güçsüz kılan çevresel unsurlarda değişim yaratmak (Jones ve Meleis, 1993; Barker, 1999; Chang ve diğerleri, 2004; akt. Tuncay, 2009) amaçlanır.

Courtois ve arkadaşları (2009 akt; Erükçü, 2013) sosyal hizmet müdahalelerinde kullanılabilecek psikolojik güçlendirme müdahalelerini; bireyin biricikliğin kabulü (sağaltımın bireyin özel ihtiyaçlarına göre planlanması, fenomenolojik yaklaşımın temel alınması, semptomlar, zaaf lar ve strese odaklanmak yerine bireyin güçlü yanları, kaynakları, direnci, kişiselleştirilmiş ihtiyaçları, değerleri ve sosyal bağlama odaklanması) ve kişisel güçlendirmenin sağlanması (güçler ve yılmazlık odaklı kişisel güçlendirme ve self-determinasyon) odağında vurgulamaktadır. Buna göre kişisel güçlendirme, uygulayıcıyı bireyin biricik deneyimini, özel anlamını ve bunun semptomlar, stres ve sağaltım amaçlarıyla ilişkisini anlamak konusunda teşvik etmekte, müracaatçının bastırılmış veya yasaklanmış olan şaşkınlık, utanma veya diğer duygularını açıkça dillendirmesine, incelemesine ve sağaltıcı bir biçimde bu duygular üzerinde çalışmasına rehberlik etmektedir. Eşitlik, katılım, gelişim ve özerlik, gücü danışandan yana kullanma güçlenmenin önemli kavramlarıdır.

Çocuğun motivasyonunun desteklemesi, var olan güçlerinin pekiştirilmesi, yeni güç ve potansiyellerin keşfedilmesinin sağlanması amacıyla güçlendirme yaklaşımının kullanılması uygun görülmüştür. Bu aşamada; çocuk, aile ve çocuğun dahil olduğu diğer sistemlerle iş birliği halinde çalışılması, mevcut sorunların çocuğun önceliklerine göre sıralanması, sorunların çocuğun gereksinimleri biçiminde tanımlanması, tanımlanan tüm gereksinimlere yönelik müdahale düzeylerinin analiz edilmesi, güçlendirme yaklaşımının ön gördüğü üzere çocuğun güçlü yanlarının saptanması, uygulamaya ilişkin amaçların ve sınırların oluşturulması hedeflenmiştir (Duyan, 2010)

Çocuk ve aileyle gerçekleştirilen görüşme neticesinde çocuğun güçlü ve gelişmeye açık yönleri aşağıdaki tabloda ele alınmıştır.

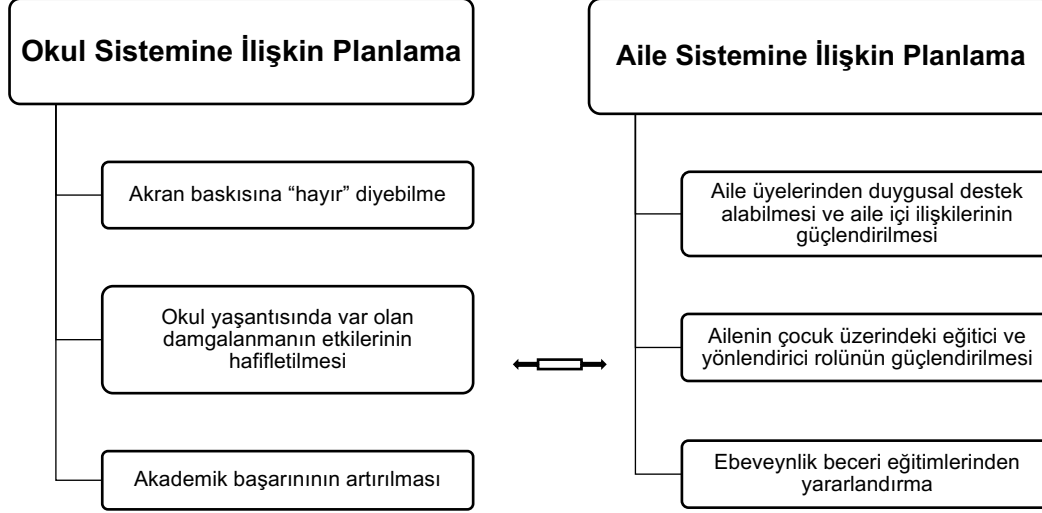
Tablo 1: Çocuğun Güçlü ve Gelişmeye Açık Yönleri

Çocuğun Güçlü Yönleri	Çocuğun Gelişmeye Açık Yönleri
İletişime ve değişime açık olması	Öz-yeterlik algısının ve benlik saygısının istediği düzeyde olmaması, kendini koruyabilme ve risklere yönelik farkındalığının yeterli olmayışı
Sosyal hizmet uzmanı ile iş birliğine açık olması	Akranlara “hayır” deme ve ifade ettiği öfke sorunuyla baş etme becerisinin yeterli olmaması
Aile ilişkilerine değer vermesi	Ailenin çocuk üzerindeki sosyal desteğinin zayıf olması ve çocuğun duygusal açıdan ihmali
Eğitim hayatını önemsemesi	Geleceğe yönelik kaygılı ve umutsuz olması
Kitap okumayı sevmesi	Karar verebilme, problem çözme ve çözüm üretebilme becerilerinin yetersiz olması

Planlama aşamasında çocuğun güçlü ve gelişmeye açık yönleri belirlenerek, çocuğun tanımladığı sorun/gereksinimler temel alınmış; sosyal hizmet uzmanı ve çocuk iş birliğinde ulaşılabilir hedefler ortaya konmuştur.

Tablo 2. Çocuğun Etkileşim Kurduğu Sistemlere İlişkin Planlama Sürecinin Aşamaları

Çocukla birlikte aile ilişkilerini düzenlemeye dair belli başlıklar ön plana çıkmıştır. Caplan'ın, sosyal desteğin en güçlü halinin insanlara sevildiklerinin, onaylandıklarının ifade edilmesi ve hissettirilmesi" olduğu bilgisinden hareketle (Yolcuoğlu, 2012), Sema'nın ebeveynleri tarafından duygusal gereksinimlerinin yeterli düzeyde karşılanmadığı görülmüştür. Çocuk babasının duygusal destek ve ilgisinden mahrum kaldığını ifade etmiştir, bu durum Sema'nın cinsel istismar riskine daha açık hale geldiği konusunda sosyal hizmet uzmanını düşündürmüştür. Bu bağlamda aile sistemine ilişkin:

- *"Annem beni her konuda kısıtlar çünkü bana güvenmez. Bu nedenle onunla sık kavga ederiz. Babam duygusal anlamda bana en uzak kişidir ama benim hayatta en sevdiğim kişidir. Okuldan eve geldiğimde bir kez bile "Günün nasıl geçti?" diye sormamıştır, sarılmamıştır. Ailem, küçükken kalp rahatsızlığı geçirdiği için kardeşimle daha çok ilgilenir."* ifadesinden yola çıkarak çocuğun gereksinim duyduğu duygusal desteği aile üyelerinden alabilmesi ve aile üyeleriyle ilişkilerinin güçlendirilmesi,
- Ailenin, Sema'nın psiko-sosyal değişimlerine ve çevresel risk faktörlerine yönelik farkındalığının düşük olması sebebiyle ebeveynlik beceri eğitimlerine dâhil edilmesi, ailenin çocuk üzerindeki eğitici ve yönlendirici rolünün güçlendirilmesi planlanmıştır.

Okul sistemine ilişkin olarak ise;

- *"Arkadaşlarım ne derse yapıyorum sonra zararlı çıkıyorum. Ailem de etkileniyor. Zaten onlar olmasaydı Faruk ile tanışmayacaktım. Bizim sevgilimiz var, senin de olsun dediler, Faruk benden ayrılmasını diye her dediğini yaptım, istemediğim şeyler de yaptım"* cümlesinden yola çıkarak akran baskısına "hayır" diyebilme becerileri üzerine çocukla çalışılması,

- Çocuk üzerindeki travmanın dolaylı etkilerinden olan okul yaşantısında var olan damgalanmanın etkilerinin hafifletilmesi ve damgalamanın neden olduğu akademik başarının düşüklüğü üzerinde çalışılması, akademik başarı ve performansın artırılması,
- Çocuğun psikolojik danışman ve rehber öğretmeninden randevu alınması ve okul sisteminin önemli unsurları ile iş birliği yapılması,
- Kitap okumayı çok sevdiğini ifade eden çocuğun bu önemli yanının bibliyoterapi yöntemi ile desteklenmesi planlanmıştır.

Uygulama Aşaması

Uygulama aşaması, planlama aşamasının yaşama geçirildiği, çocuk ile sosyal hizmet uzmanının iş birliği yaparak belirlediği sorunların çözüldüğü ve çocuğun gereksinimlerinin karşılandığı aşamadır. Uygulama aşamasında yukarıdaki tabloda yer alan önemli ilke ve temellerden yararlanmak önemlidir. Özellikle problemin çocuk katılımı ile belirlenmesi, uygulamanın çocuğun yüksek yararına ve güvenliğine odaklanması, etkili kuruluşlar ile bağlantıların sağlanması, önleyici çalışmalar ile çocuğun güçlendirilmesi temel uygulama hedeflerinden olmalıdır.

Tablo 3. Çocuk Merkezli Yaklaşımın İlke ve Temelleri (Berelowitz et al., 2013; akt. Lefevre ve diğerleri, 2017).

<p><i>Çocuğun Sesi</i></p> <p><i>Profesyonellerin Sesi</i></p> <p><i>Çocuğu Koruma</i></p>	<p>Etkili Uygulamanın İlkeleri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çocukların üstün yararını önceleme • Çocukların ve gençlerin katılımı • İlişki kurma ve destek • Problemin kapsamlı biçimde ortaya konması • Etkili bilgi-kuruluşlar arası ve kuruluş içinde • Süpervizyon, destek ve personelin eğitimi • Değerlendirme ve gözden geçirme 	<p>Etkili Uygulamanın Temelleri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çocuğa odaklanma • Çocuğun güvenliğini sağlama • Etkili liderlik etme • Stratejik planlama • Alarma geçme • Uyarı sinyallerini belirleme • Çalışmaya başlama • Önleyici çalışmalar • İnceleme ve gözlem
--	--	--

Danışmanlık tedbiri kapsamında, sosyal hizmet müdahale sürecine dahil edilen çocukla, yöntem bölümünde de belirtildiği gibi, sekiz ay boyunca çalışılmış olup toplamda on dört görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu on dört görüşmenin altısında anne ile çalışılmış olup, baba hiçbir görüşmeye katılım sağlamamıştır ve bu durum çalışmanın sınırlılığı olarak değerlendirilmiştir. Danışmanlık tedbirlerinde babaların danışmanlık almak istememesi, mesai saatlerinde evde olamaması gibi durumlar danışmanlık tedbirlerinin daha çok anne ve çocuğa yönelmesine sebep olmuştur. Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanı, babanın da bilgilendirilebileceği dolaylı çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Uygulama boyutu çocuğa, ailesine ve okula yönelik uygulamalar olarak üç başlıkta detaylı olarak ele alınmıştır.

Sosyal inceleme esnasında babanın geleneksel ve muhafazakâr aile değerlerini benimsediği, içe kapalı ve iletişim becerileri istendik düzeyde olmayan bir kişilik yapısına sahip olduğu gözlemlenmiştir. Baba, Sema'nın yaşadığı bu olayın aile mahremiyetini sarstığını düşünmektedir ve ailesini korumanın tek yolunun aile dışından gelen her türlü desteği reddetme ve konuyu gizleme olduğunu düşünmektedir. Bu gerekçeler ile planlanan hiçbir görüşmeye katılmayan babanın, telefon görüşmeleri aracılığıyla sürece dahil edilmesi planlanmıştır. Ancak birkaç telefon görüşmesi sonrasında baba ile etkili iletişim kurulamamıştır. Babanın sürece dahil edilmesinin önemi ile babanın kendi kaderini tayin hakkı arasındaki ayrımın farkındalığıyla “baba ve müdahale süreci” arasında bir aracı rol oynaması konusunda anne ile iş birliği yapılmıştır ve babanın sürece dolaylı olarak katılım sağlaması mümkün kılınmaya çalışılmıştır.

Çocuğa Yönelik Uygulamalar

Çocuk ile istismarcı kişi arasındaki ilişki; çocuğun hiçbir sınır çizmediği ve kural koymadığı, karşı tarafın kendisini cinsel ve duygusal açıdan istismar ettiğini anlamaya başladığı evrede dahi Faruk'u kaybetmemek için onun dediği ve talep ettiği şeyleri yaptığı anlaşılmıştır. Bu durum çocuğun yoğun bir şekilde “yalnız kalma, sevilme korkusu ve değersizlik hissi” içinde olduğunu düşündürmüştür. Bu noktada çocuğun “hayır” diyebilme becerisi üzerine çalışılması, çocuğun kendine ve çevresine dair geliştirmiş olduğu olumsuz otomatik düşüncelerin ve olumsuz genellemelerin tespit edilerek bunların yerine alternatiflerinin üretilmesi üzerinde çalışılmıştır. Hayır diyebilmek, öğrenilen ve geliştirilebilen sosyal bir beceri olduğu için bu becerinin kazanılması amaçlanmıştır. Görüşme esnasında, hayır demenin, yanlış, kırıcı ve bencil bir tutum olduğu ve hayır denen kişi tarafından bir daha sevilmeceğine ilişkin şema geliştirilen Sema'nın, bu inançları tespit edilerek yerine doğru inançlar geliştirilebileceği üzerinde durulmuştur. Hayır diyerek reddedilenin “kişi” değil “kişinin teklifi” olduğu belirtilerek, çocuğun hayır dediği durumları ve hayır dediğinde nasıl hissettiğini not etmesi istenmiştir. Ayrıca, role play tekniği ile çocuğun güvenli hissettiği bir ortamda hayır demesi prova edilmiştir. Bu sayede çocuğun yeni ve işlevsel bir davranış kazanma süreci desteklenmiştir.

Sema, iletişim kurmakta zorluk çektiğini, karşısındaki kişinin onu yanlış anladığı durumlarda ağlayarak ya da öfkelenerek duygularını dışa vurduğunu ifade etmiştir. Bunun üzerine öfke kontrolü ve etkili iletişim üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda; ben dili ve sen dili kullanımı, etkili dinleme, iletişim türleri, duygu ve içerik yansıtma becerileri ile ilgili bilgi veren görüşmeler yapılmıştır. Çocuktan iletişim becerilerine dair öğrendiği bilgileri günlük hayatta kullanması ve diğer görüşmeye kadar herhangi bir iletişim problemi yaşamaması durumunda bunu bir kâğıda not etmesi ve bir sonraki görüşmede paylaşması istenmiştir. Verilen bu ev ödevi sayesinde, çocuğun görüşmelerde öğretilen iletişim beceri ve tekniklerinin gündelik hayata aktarılması ve yeni bir davranış kazandırılması hedeflenmiştir (Soylu ve Topaloğlu, 2015).

Kendisini ifade edemediğinde, anlaşılmadığını ve dışlandığını hisseden, öfkelenildiğinde sağlıklı düşünemediğini, yanlış kararlar aldığını ifade eden Sema ile öfke kontrol becerisinin güçlendirilmesi için bilişsel duygusal davranışçı yaklaşıma dayalı bazı yöntemler kullanılmıştır. Bilişsel davranışçı terapinin öfke kontrolüyle baş etmekte kullanılabileceğine yönelik çalışmalar yapan Wilde'nin (2001) çalışması esas alınmıştır. Öfkeyle çalışmada üç aşama; çocukların öfkelerini aktive eden durumları tanımalarına destek olma, öfke anında çocuk ve ergenin dikkatinin başka tarafa odaklanmasının sağlanması ve kurgusal oyun şeklinde sıralanmaktadır (Wilde, 2001). İlk aşama, çocukların öfkelerini harekete geçiren ipuçlarını tanımalarına yardım etmedir. Öfkenin ifade edilmesinden önce bedensel değişikliklerin tanınması ve fark edilmesi öfke denetimi için gerekli ilk aşamadır. İkinci aşama ilginin başka yöne kaydırılması aşamasıdır ve bu aşama "öfkelenmemenin nasıl başarılacağı" ile ilgilidir. Bu noktada çocuğu en mutlu eden sahne ya da senaryoyu düşlemesi istenerek, ilginin başka yöne kaydırılması amaçlanmaktadır. Son aşama ise öfkenin danışman gözetiminde yaşatılması ve çocuğun öfkelenildiği aşamada "sakinleştirici düşünce"yi üretmesine izin vermesinin sağlatıldığı ve bu düşüncenin kaydedildiği aşamadır. Bu aşamalar Sema'nın öfkeli hissettiği bir anı üzerinden uygulanmıştır. Ayrıca, öfke kontrol becerisinin ve öz-denetiminin güçlendirilebilmesi için gerçekleştirilen bu çalışmalar nefes egzersizleri ile desteklenmiştir.

Sema failin hapisten çıktıktan sonra kendisine tekrar zarar verebilme fikrinin kendisini kaygılandırıldığını ifade etmiştir. Bunun üzerine çocuğun ihtiyaç duyduğu kaynaklara ve çözüm araçlarına kendi kendine ulaşabileceğini deneyimlemesi için Sema çocuk polislerine yönlendirilerek failin, çocuğun hayatında herhangi bir risk yaratması durumunda karşılaşacağı yaptırımların neler olabileceği konularında bilgi edinmesine yardımcı olunmuştur. Çocuk bu bilgilendirilmenin ardından kendini daha güvende ve güçlü hissettiğini ifade etmiştir.

Çocuğun kitap okumayı çok sevmesinden yola çıkılarak, çocukla çalışmada bibliyoterapiden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda Sema'nın iletişim becerilerinin güçlenmesi için; bibliyoterapi amaçlı kullanıma, Sema'nın gelişim dönemine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olarak Marshall B. Rosenberg' in (Rosenberg, 2004) "Şiddetsiz İletişim" ve "Çatışma Ortamında Barış Dili", Üstün Dökmen'in (Dökmen, 2004) "İletişim Çalışmaları ve Empati" kitapları seçilmiştir. Bu kitaplar çocuk tarafından okunmuş, her görüşmenin ilk on dakikasında sosyal hizmet uzmanı tarafından çocukla birlikte değerlendirilmiştir. Okuma sırasında ve sonrasında çocuğa, metin içeriği ile ilgili yaşamla ilişkilendirme soruları yöneltilmiştir. Elde edilen çıktıların günlük hayata yansımaları üzerinde diyalog kurularak çocuğun duygu, düşünce ve davranışlarının farkına varabilmesine yardımcı, güvenli bir ortam sağlanması amaçlanmıştır.

Aile Sistemine İlişkin Uygulamalar

Görüşmeye gelen anne *"Eşim çok içine kapanıktır. Konuşmayı da sevmez, zaten yeterince utandı bu olayda. O yüzden görüşmelere gelmek istemiyor"* diyerek görüşmeye neden tek başına geldiğini açıklamıştır. Anne eşinin çocuklara yaklaşımına açıklık getirmek üzere *"Çocuklarını sever ama asla göstermez. Çocuklar babalarından sıcaklık bekliyor biliyorum. Eşime de diyorum konuş çocuklarla"*

diye ama eşim de ailesinde görmemiş, bilmiyor” ifadelerini kullanmıştır. Uygulamalar annenin katılımıyla gerçekleştirilmesine rağmen, annenin öğrendiği bu bilgileri eşi ile paylaşması önerisinde bulunulmuştur.

Çocukların yaşamındaki ilk ve en önemli sosyal destek mekanizması olan, çocukların bakımını ve koruyuculuğunu üstlenen ebeveynlerin cinsel istismar hakkında bilinçlendirilmesi çocuk istismarın azaltılabilmesi için kritik bir öneme sahiptir (Üstündağ, Şenol, Mağden, 2015). Bu sebeple çocuk Sema'nın biyolojik ve psiko-sosyal gelişim dönemleri, ailenin eğitim seviyesi temel alınarak anne cinsel istismar, riskler, koruyucu ve önleyici tedbirler hakkında bilgilendirilme çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Anne ve baba tarafından evde tekrar çalışılması ve bilgilerin pekiştirilmesi amacıyla görüşme kapsamında sunulan bilgiler bilgi notu haline getirilip anneye verilmiştir. Bu bilgi notunun içeriğini; çocuk istismarı ve ihmaline yönelik tanımlar ve göstergeler, çocuk ihmaline ve istismarına yol açabilecek ebeveyn etmenleri, iletişim yöntemleri ve aileleri güçlendirme yöntemleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda, ebeveynleri bilgilendirici bir kılavuzdan yararlanılmıştır (İnsan Hakları Derneği, 2008)

En önemli iletişim becerisinin “etkili dinleme” olduğu üzerinde durulmuş ve etkili dinlemeye dair annenin eğitim seviyesine uygun olarak hazırlanmış bir bilgi notu anne ile paylaşılmıştır. Bilgi notunun içeriğini; etkin dinleme, pasif dinleme, içerik ve duygu yansıtması ve iletişim engellerine dair bilgiler oluşturmuştur. Aynı zamanda “ben” dili kullanımının ve duyguların paylaşımın etkili iletişim üzerindeki rolü üzerinde durulmuş ve “ben” dili kullanımının daha iyi anlaşılabilmesi adına görüşme esnasında birlikte birkaç uygulama yapılmıştır.

Sema'nın ilgi alanları göz önünde bulundurularak, tüm aile üyelerinin birlikte zaman geçirmelerini sağlayacak ve aile içi etkileşimi ve iletişimi artıracak bir etkinlik planlanmıştır. Her akşam yemeğini birlikte yemeleri, birlikte yürüyüşe çıkmaları konusunda ortak bir karar alınmıştır. Çocuğun ilgisinden yola çıkılarak bir puzzle'ı bitirmek için tüm aile üyelerinin birlikte uğraşmaları ve tamamlamaları, babanın çocuğa gününün nasıl geçtiğini sorması gibi etkinlikler ile aile içi ilişkilerin pekiştirilmesi hedeflenmiştir. Çocuk ailesinin desteğini eskiye göre çok daha iyi hissettiğini ve memnuniyetini dile getirmiştir.

Ergenlik döneminde, ailesinin sosyal desteğinden ve kontrolünden mahrum kalan çocukların zararlı arkadaş çevresine dahil olmaları ve bu durumun çocukları cinsel istismar risklerine daha açık hale getirdiği bilinmektedir. Bu sebeple ailenin çocuğun arkadaşlarını tanıması, arkadaş çevresinin çocukta yaratacağı etkilere yönelik farkındalık sahibi olması, akran baskısına hayır diyebilme hususunda çocuğa destek olması gibi unsurlar kritik bir öneme sahiptir. Sema vakasında ebeveynlerin çocuğun arkadaş çevresine dair bir bilgiye sahip olmadıkları ve bu denetimsiz arkadaş çevresinin çocuğun cinsel istismar öyküsünde önemli bir rol aldığı anlaşılmıştır. Maruz kaldığı cinsel istismar davranışı sonrasında dahil olduğu arkadaş çevresini değiştirme gayreti içinde olan çocuğun bu süreçte ailesi tarafından arkadaş seçimi konusunda desteklenmesini sağlayacak görüşmeler

gerçekleştirilmiştir. Bu amaç çerçevesinde zararlı arkadaş gruplarının çocuk üzerindeki yansımaları belirtilerek; çocuğun davranışlarında, kıyafet seçimlerinde fark edilir derecede değişimler, para harcama isteğinin artması, sosyal çevresine dair, kiminle ve nerede olduğuna ilişkin bilgi vermemesi, ebeveynleri tarafından verilen sürenin ötesinde eve daha geç saatlerde gelmesi, akademik performansta düşüş yaşanmasına yönelik bilgilendirme yapılmıştır (Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2017). Anneye, eşine iletmesi için bilgi notları verilmiştir. Anne gerçekleştirilen söz konusu uygulamaları yararlı bulduğunu, özellikle kendisini dinleyen ve yönlendiren bir kişinin bu süreçte yanlarında olmasının kendisi için oldukça önemli olduğunu belirtmiştir.

Okul Sistemine İlişkin Uygulamalar

Okul sistemiyle gerçekleştirilen uygulamalarda çıkış noktası; Sema'nın kitap okumayı çok sevmesi, akademik başarıya önem vermesi ve geleceğe dair umutsuz bir tutum sergilese de üniversite eğitimi almak gibi önemli hedefleri doğrultusunda ilerlemiştir. Bu süreç çocuğun sosyal hizmet uzmanı ve okuldaki psikolojik danışman ile iş birliği halinde yürütülmüştür. Bu kapsamda psikolojik danışman tarafından Sema'ya özel olarak ders çalışma programı yapılmış olup, bu programa dair kontroller düzenli olarak öğretmeni tarafından gerçekleştirilmiştir. Çocuğun üniversite eğitimi almak istediği bölüme yönelik bir hedef belirlemesi ve bu hedef doğrultusunda çalışması sağlanmıştır. Çocuk, sosyal hizmet uzmanı ya da çocuk gelişim uzmanı olmak istediğini ifade etmiştir. Lise hayatı boyunca hiçbir belge (takdir, teşekkür vb.) alamayan çocuk yarıyıl bitiminde takdir belgesi alarak başarısını görünür kılmıştır.

Çocuk hislerini *"Ailem benimle gurur duymaya başladı ben de kendimle gurur duymaya başladım"* sözleriyle ifade etmiştir. Bu durum değerlendirildiğinde, çocuğun akademik ve sosyal öz yeterlik algısının yükseldiği, değersizlik düşüncelerinin azaldığı, geleceğe dair konulan akılcı ve ulaşılabilir hedeflerin çocuğun yaşam motivasyonunu artırdığı gözlenmiştir.

Tartışma

Tarihsel süreçte sosyal hizmet uzmanları dezavantajlı çocukların, gençlerin ve onların ailelerinin korunmasını amaçlayan çocuk refah sistemleri içerisinde kritik rol oynamıştır. Cinsel istismara maruz bırakılan çocuk ve ailesi için planlanan sosyal hizmet müdahaleleri; cinsel istismarın özel doğası ve istismarın çocuğun sağlıklı gelişimini engelleyebilecek sonuçları üzerinde duran özel bir yaklaşımı içermelidir. Bu müdahalelerde sosyal hizmet uzmanının rolü; çocuğun istismarcı tarafından tekrar istismara maruz kalmasını önleyici ve koruyucu çalışmalar planlamak, çocuğun ve ailenin biyo-psiko-sosyal iyilik halini güvenceye almak, gerçekleştirilen müdahalenin çocuk ve aile için ikincil bir travma yaratacak nitelikte olmamasına özen göstermek ve çocuğun ve ailenin istismara karşı verdikleri duygusal tepkinin çözülmesini desteklemektir (Conte ve Berliner, 1981). Sosyal hizmet uzmanının adli ortamlarda bulunması ve sürece dahil olması çocuğun daha ileri bir travmaya maruz kalmasını önlemek açısından kritik bir öneme sahiptir (Erükçü ve Akbaş, 2013). Bu alanda aktif çalışan çoğu sosyal hizmet uzmanı sınırlı kaynaklar ve imkanlar dahilinde güçlenme temelli

çalışmalar gerçekleştirebilmektedir. Çocuk dostu olmayan fiziksel koşullar, bireysel görüşme odalarının bulunmaması, dosya yükü ve izleme çalışmalarının yerine getirilememesi gibi mevcut sorunlar uygulamanın etkililiğini ve bağlamını sınırlandırmaktadır. Ayrıca, çocuklara yönelik cinsel istismar vakasıyla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının eğitici rolleri gereği; çocukların gelişimsel, psikolojik, sosyal ve tıbbi ihtiyaçlarının tespiti, görüşme becerileri gibi konularda ceza adaleti sisteminde görevli personele teknik yardım ve psiko-eğitim sağlaması gerekse de (Conte ve Berliner, 1981), Bakanlıkların sağladığı hizmet içi eğitimlerde ya da çalıştaydaki eğitici rolündeki sosyal hizmet uzmanlarının ve deneyimlerinin görünürlüğü artırılmalıdır.

Sosyal hizmet uzmanının üstlendiği savunuculuk ve eğiticilik rolü çocuğun yasal süreçte desteklenmesini ve etkili müdahalelerin gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır (Conte ve Berliner, 1981). Çocuklar cinsel istismarın bildirim ve kovuşturulma sürecinde cinsel istismar öyküsünü defalarca anlatmak, duyarlı olmayan meslek elemanları ile görüşmek ve bildirimden davanın sonuçlandığı zamana kadar geçen sürede uzun gecikmeler gibi zorluklar yaşayabilmektedir. Bu zorluklar çocuklara ve ailelere yönelik sosyal hizmet müdahalelerinin bir savunuculuk rolü içermesi gerektiğini göstermektedir (Conte ve Berliner, 1981). Sosyal hizmet uzmanları savunuculuk rolü kapsamında; çocuğun cinsel istismar öyküsünün tek seferde alınması, konuyla ilgili yasal prosedürlerin takip edilmesi ve hukuki süreç boyunca çocukla görüşme standartlarına uygun görüşme odaları oluşturma gibi savunuculuk rolleri almalıdır (Conte ve Berliner, 1981). Nitekim Türkiye’de adli görüşme odaları (AGO) ve ÇİM yapılanmaları, çocukların ifadelerinin alınmasında oldukça olumlu kurumsal gelişmelerden olsa da adli uygulamalarda, ifadenin yetersiz alınmış olması gerekçesiyle, istismara maruz bırakılmış çocuğun ifadesinin hem AGO, hem de ÇİM’de alınması gibi çifte ifade alım süreçlerine rastlanabilmektedir.

Çocukluk çağı cinsel istismara maruz bırakılan olgularla vaka yöneticisi olarak çalışan sosyal hizmet uzmanlarının etkili bir müdahale gerçekleştirebilmesi için sahip olması gereken bazı standartlar bulunmaktadır. Bu standartlar uygulamanın keyfilikliğini önlemekte ve sosyal hizmet uzmanlarına, uygulamada sahip olması gereken mesleki rolleri hatırlatmaktadır. Bu standartlar dâhilinde sosyal hizmet uzmanının cinsel istismar vaka yönetiminde üstlenmesi gereken rollere yer verilmiştir (UNICEF, 2015). Bu roller, “çocuğun yaşına, gelişim dönemine, kişisel ve kültürel değerlerine uygun olarak çocuk dostu ve hak temelli bir yaklaşım sergileyerek aradaki güven ilişkisini sağlam temellere dayandırma, eğitici ve danışmanlık rolü gereği çocuğun biyo-psiko-sosyal özelliklerine uygun şekilde istismar konusunda mevcut bilgisini kullanarak çocuğu ve aileyi bilgilendirme, destekleme ve olası cinsel istismar risklerine karşı koruyucu önleyici çalışmalar yürütme, çocuk ihmal ve istismarını önlemeye odaklanan diğer çocuk refahı kurumları ve aile destek hizmetleri sağlayan kamu ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği ve eşgüdüm halinde çalışmalar yürütme, çocuğun biyo-psiko-sosyal, güvenlik ve hukuki gereksinimlerini tespit etme, çocuğun korumaya ihtiyacı olduğuna ilişkin kanaat oluştuğunda çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurularak ilgili kuruluşlarla koordinasyonu sağlama, hızlı, etkili ve uygun girişimlerde bulunma, olası ihmal ve istismar risklerine karşı çocuğu

ait olduğu aile ve diğer sosyal sistemler içerisinde sistem yaklaşımı perspektifiyle değerlendirme, istismarcı olmayan aileleri ya da bakım verenleri çocuğun müdahale sürecine dâhil etme, çocuğun ve ailenin tanımladığı ve uzman tarafından tespit edilen ihtiyaçların gerçekleştirilebilmesinde güçlenme temelli bir yaklaşım kullanarak onların güçlerini keşfetmelerini sağlama, çocuğa ve aileye yaşadıkları çevrede çocuk dostu hizmet sunan kuruluşları tanıtmaya, bağımsız olarak çalışmanın yanı sıra cinsel istismarın farklı disiplinler içerisinde farklı boyutlarda değerlendirme ve multi-disipliner çalışmaya ihtiyaç duyan bir sorun alanı olduğu bilinciyle hareket etme” gibi rollerdir.

Bu bağlamda Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği (NASW, 2013), çocuk refahı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının uygulamadaki rollerine ilişkin birtakım standartlar da rapor etmiştir. Bu standartlar, “çocukları istismarın olası risklerinden korumak ve onların sürdürülebilir refahını sağlamaya yönelik çalışmalar planlama, çocuk ihmal ve istismarını önlemeye odaklanan çocuk refahı kurumları ve diğer kamu ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği halinde çalışma, ihmal ve istismar kavramına ilişkin güncel teorik, pratik bilgiye ve ilgili mevzuat bilgisine hâkim olma, çocuk ve yetişkin gelişimi, travmanın etkileri, ebeveynlik becerileri ve aile dinamikleri, birey, aile ve toplum sistemiyle çalışma bilgisine sahip olma, çocuğun istismar öyküsüne dair elde edilen bilgilerin gizliliğini NASW tarafından belirlenen sınırlar çerçevesinde koruma, kanıta dayalı uygulamalardan faydalanma, maruz kaldığı kötü muamele sebebiyle çocuk refah sistemleri aracılığıyla hizmet gören çocuk ve ailesi için olası riskleri tespit etme, onları sahip oldukları haklar konusunda bilgilendirme, çocuğun ve ailenin ihtiyaçlarını, güçlü yönlerini tespit ederek müdahale planı oluşturma ve değerlendirme yapma, müdahale planının uygulanması konusunda esnek olma ve planı çocuk ile ailenin değişen koşullarına uyarlama, sosyal hizmet uzmanlarının eğitici ve danışmanlık rolleri kapsamında ailelerin çocuklarını koruma ve yetiştirme işlevlerini değerlendirerek ebeveynlik becerilerine yönelik çalışmalar yürüterek aile işleyişini güçlendirme ve destekleme, gerçekleştirilen müdahaleleri, kanıtları, değerlendirmeleri belgeleme ve hizmet planının sonuçlarını analiz etme, sentezleme ve değerlendirme” olarak sıralanmıştır (NASW, 2013).

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada cinsel istismara maruz bırakılmış bir kız çocuğu ile ilgili ekosistem ve güçlendirme temelinde gerçekleştirilen sosyal hizmet müdahalesi ele alınmıştır. Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanları tarafından sıklıkla yürütülen bir tedbir olan danışmanlık tedbirinin uygulamadaki yansımaları ortaya konulmuştur.

Risk altındaki çocuklarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının çocukla kurdukları mesleki ilişkinin amaç odaklı olması, sürecin müracaatçıya saygı ilkesiyle sürdürülmesi ve uygulamaların kuramlarla bütünleştirilerek kullanılması önem arz etmektedir. Sosyal hizmet uzmanları; çocuğun baş etme kapasitelerini, güçlü yönlerini, karşılaştığı engelleri tespit etmek ve olası risk faktörleri kapsamında koruyucu, önleyici çalışmalar planlamak ve uygulamaktadır (Webb, 2011). Cinsel istismara maruz bırakılmış çocuğa yönelik danışmanlık tedbiri kapsamında uygulanacak sosyal hizmet müdahalelerinden faydanın sağlanabilmesi ve cinsel istismarın çocuk üzerinde bıraktığı etkinin

anlaşılabilmesi için; çocuğun yaşı, istismarı algılama düzeyi, gelişimsel özellikleri, istismar öncesi psikolojik durumu, istismarın sıklığı ve süresi, istismarın derecesi, çocuğun istismarcı tarafından zorlamaya ve tehdide maruz bırakılıp bırakılmadığı, istismarcının kim olduğu, sosyal destek mekanizmalarının niteliği gibi bilgiler göz önünde bulundurulmalıdır (Şahin ve Taşar, 2012).

Sosyal hizmette sıkça karşımıza çıkan çocuğun cinsel istismarı konusuna yönelik sosyal hizmet müdahalesinde kanıta dayalı ve güçlenme temelli vaka çalışmaları görünür kılınmalı, pratikteki bilginin teorik bilgi ile bütünleşmesi ve zenginleşmesi sağlanarak bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının yetkinliği artırılmalıdır. Çocuk istismarı ile mücadelede çocuğu bir "meta" olarak gören olumsuz yaklaşımlardan kaçınarak, çocuk kendi yaşamı ile ilgili aktif rol alabilen ve sosyal hizmet müdahale sürecine aktif katılan bir "özne" olarak kabul görmelidir. Böylelikle cinsel istismara maruz bırakılan çocukların yaşama, korunma, gelişme hakları gibi katılım hakkı da sağlanmış olacaktır.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu çalışmada çocuğun kimlik ve önemli diğer bilgileri değiştirilerek çocuğun gizliliği sağlanmıştır. Vaka sunumlarında gereken aydınlatılmış onam, çocuk ve ebeveyninden alınarak etik kurallar hassasiyetle uygulanmıştır. Bu onam formunun imzalı örneği ebeveyn ve araştırmacılar arasında bulunmaktadır.

YAZAR KATKI ORANI BEYANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgün, E., Benli, G. K. (2019). Okul Öncesi Dönem Çocuklarla Bibliyoterapi: Bir Uygulama Örneği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11(1), 100-111.
- Amado, B. G., Arce, R., Herraiz, A. (2015). Psychological Injury in Victims of Child Sexual Abuse: A Meta-Analytic Review. *Psychosocial Intervention*, 24(1), 49-62.
- Arriola, K. R., Loudon, T., Doldren, M. A., Fortenberry, R. M. (2005). A Meta-Analysis of The Relationship of Child Sexual Abuse to HIV Risk Behavior Among Women. *Child Abuse & Neglect*, 29(6), 725-746.
- Child Maltreatment (2020). Administration for Children and Families, Administration on Children, Youth and Families, Children's Bureau, <https://www.acf.hhs.gov/cb/research-data-technology/statistics-research/child-maltreatment>
- Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme: Öğretmenler ve Aileler İçin Eğitim Kılavuzu. (2008). İnsan Hakları Derneği, https://ihd.org.tr/images/pdf/cocuk_ihmalini_ve_istismarini_onleme_ogretmenler_ve_aileler_icin_egitim_klavuzu.pdf

- Conte, J. R., Berliner, L. (1981). Sexual Abuse of Children: Implications for Practice. *Social Casework*, 62(10), 601-606.
- Çöpür, M., Üneri, Ö. S., Aydın, E., Bahali, M. K., Tanidir, C., Güneş, H., Erdogan, A. (2012). İstanbul İli Örnekleminde Çocuk ve Ergen Cinsel İstismarlarının Karakteristik Özellikleri/Characteristic Features of Sexually Abused Children and Adolescents in İstanbul Sample. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13(1), 46.
- Cutajar, M. C., Mullen, P. E., Ogloff, J. R., Thomas, S. D., Wells, D. L., Spataro, J. (2010). Psychopathology in A Large Cohort of Sexually Abused Children Followed Up to 43 Years. *Child Abuse & Neglect*, 34(11), 813-822.
- Dökmen, Ü. (2004). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duyan, V. (2010). *Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları ve Müdahale Yöntemleri*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları.
- Duyan, V., Sayar, Ö. Ö., Özbulut, M. (2008). *Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak: Sosyal Hizmet Uzmanları ve Sosyal Hizmet Alanında Çalışanlar İçin Bir Rehber*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları.
- Erdoğan A, Tufan E, Karaman M.G., Atabek M. S., Koparan C., Özdemir E., Ankaralı, H. (2011). Türkiye'nin Dört Farklı Bölgesinde Çocuk ve Ergenlere Cinsel Tacizde Bulunan Kişilerin Karakteristik Özellikleri. *Anadolu Psikiyatr Dergisi*, 12:55-61.
- Erkan, G. (2004). Cinsel Yönden İstismar Edilen Çocuklarla Mülakat. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 15(1), 9-14.
- Erükçü, G. (2013). *Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeyden Gelen Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Erükçü, G., Akbaş, E. (2013). Mağdur Çocuklarla Adli Mülakat Teknikleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 199-207.
- Fis, N. P., Arman, A., Kalaca, S., & Berkem, M. (2010). Psychiatric Evaluation of Sexual Abuse Cases: A Clinical Representative Sample from Turkey. *Children and Youth Services Review*, 32(10), 1285-1290.
- Gitterman, A., Germai, C. B. (2008). *The Life Model of Social Work Practice: Advances in Theory and Practice*. Newyork: Colombia University Press.
- Goldman, J. D., Padayachi, U. K. (2000). Some Methodological Problems in Estimating Incidence and Prevalence in Child Sexual Abuse Research. *Journal of Sex Research*, 37(4), 305-314.
- Guerra, C., Farkas, C. ve Moncada, L. (2018). Depression, Anxiety and PTSD in Sexually Abused Adolescents: Association with Self-Efficacy, Coping and Family Support. *Child Abuse & Neglect*, 76, 310-320.
- Karakuş, Ö., Tekin, H. H. (2012). Çocuk Koruma Kanunu Uyarınca Haklarında Danışmanlık Tedbiri Uygulanan Çocukların Özellikleri (Konya Örneği). *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(29), 29-44.

- Karataş, Z. (2018). Çocukların Cinsel İstismardan Korunmasında Çocuk Adalet Sisteminin Önleyici Fonksiyonu. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 136-147.
- Klanecky, A. K., Woolman, E. O. ve Becker, M. M. (2015). Child Abuse Exposure, Emotion Regulation, and Drinking Refusal Self-Efficacy: An Analysis of Problem Drinking in College Students. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 41(2), 188-196.
- Küçüker, H. (2008). Analysis of 268 Child and Adolescent Victims of Sexual Assault and the Legal Outcome. *The Turk Journal Pediatric*, 50:313-6.
- Lamoureux, B. E., Palmieri, P. A., Jackson, A. P. ve Hobfoll, S. E. (2012). Child Sexual Abuse and Adulthood-Interpersonal Outcomes: Examining Pathways for Intervention. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice and Policy*, 4(6), 605.
- Lefevre, M., Hickie, K., Luckock, B., Ruch, G. (2017). Building Trust with Children and Young People at Risk of Child Sexual Exploitation: The Professional Challenge. *British Journal of Social Work*, 47(8), 2456-2473.
- McLean, C. P., Morris, S. H., Conklin, P., Jayawickreme, N., Foa, E. B. (2014). Trauma Characteristics and Posttraumatic Stress Disorder Among Adolescent Survivors of Childhood Sexual Abuse. *Journal of Family Violence*, 29(5), 559-566.
- Nadir, U. (2011). Suça Yönelen Çocuk ve Ailesi İle Çalışma: Ekolojik Sistem Perspektifi Çerçevesinde Önemli Bir Vaka Sunumu. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(1), 165-174.
- NASW (2013). *NASW Standards for Social Work Practice in Child Welfare*. Washington, DC: NASW Press.
- Negriff, S., Schneiderman, J. U., Smith, C., Schreyer, J. K., Trickett, P. K. (2014). Characterizing the Sexual Abuse Experiences of Young Adolescents. *Child Abuse & Neglect*, 38(2), 261-270.
- Obuz Tekgöz, A. (2019). Suça Sürüklenen ve Hakkında Danışmanlık Tedbir Kararı Verilen Çocukların Suça Sürüklenme Nedenleri: Nitel Bir Çalışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(67).
- Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü (t. y.). *Danışmanlık Tedbiri Uygulamaları El Kitabı*. MEB Yayınları.
- Paslı, F. (2017). Cinsel İstismara Uğrayan Çocukların Ekolojik Sistem Yaklaşımı Açısından İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 39-53.
- Pereda, N., Guilera, G., Forns, M., Gómez-Benito, J. (2009). The Prevalence of Child Sexual Abuse in Community and Student Samples: A Meta-Analysis. *Clinical Psychology Review*, 29(4), 328-338.
- Rosenberg, M. B. (2004). *Şiddetsiz İletişim: Bir Yaşam Dili*. Sistem Yayıncılık.
- Runyan, D. K. (1998). Prevalence, Risk, Sensitivity, and Specificity: A Commentary on the Epidemiology of Child Sexual Abuse and the Development of a Research Agenda. *Child Abuse & Neglect*, 22(6), 493-498.
- Şahin, F., Taşar, M. A. (2012). Cinsel İstismar ve Ensest. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 159-164.

- Shevlin, M., Murphy, S., Elklit, A., Murphy, J. ve Hyland, P. (2018). Typologies of Child Sexual Abuse: An Analysis of Multiple Abuse Acts Among A Large Sample of Danish Treatment-Seeking Survivors of Childhood Sexual Abuse. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 10(3), 263.
- Soylu, C., Topaloğlu, C. (2015). Bilişsel Davranışçı Terapide Ev Ödevi Uygulamaları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 280-288.
- Stoltenborgh, M., Van Ijzendoorn, M. H., Euser, E. M. ve Bakermans-Kranenburg, M. J. (2011). A Global Perspective on Child Sexual Abuse: Meta-Analysis of Prevalence Around the World. *Child Maltreatment*, 16(2), 79-101.
- Tekin, H. H. (2017). *Adölesan Gebelerde Çocukluk Çağı İstismarı, Duygu Düzenleme ve Evlilik Doyumu*. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Programı, Konya.
- Tıbbi Sosyal Hizmet Yönergesi (2011), <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/1349,img071372pdf.pdf?0>
- TÜİK (2017). *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar*, <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27609>
- Tuncay, T. (2009). Genç Kanser Hastalarının Hastalık Anlatılarının Güçlendirme Yaklaşımı Temelinde Analizi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(2), 69-88.
- UNICEF (2015). Caring for Child Survivors of Sexual Abuse: Guidelines for Health and Psychosocial Service Providers in Humanitarian Settings, <https://www.unicef.org/documents/caring-child-survivors-sexual-abuse>.
- Üstündağ, A., Şenol, F. B., Mağden, D. (2015). *Ebeveynlerin Çocuk İstismarına Yönelik Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi ve Bilişlendirilmesi*. Uluslararası Katılımlı 3. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi "Erken Müdahale", (s. 212-227).
- Wagner, W. G. (1987). Child Sexual Abuse: A Multidisciplinary Approach to Case Management. *Journal of Counseling & Development*, 65(8), 435-439.
- Webb, N. B. (2011). *Social Work Practice with Children*. Third Edition, Guilford Press.
- Wilde, J. (2001). Interventions for Children with Anger Problems. *Journal of Rational Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 192-197.
- World Health Organization (1999). Report of The Consultation on Child Abuse Prevention, 29-31 March 1999, WHO, Geneva, <https://apps.who.int/iris/handle/10665/65900>
- World Health Organization (2006). *Preventing Child Maltreatment: A Guide to Taking Action and Generating Evidence*, https://www.who.int/violence_injury_prevention/publications/violence/child_maltreatment/en
- Yılmaz Irmak, T. (2008). *Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yaygınlığı ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler*. Ege Üniversitesi Psikoloji (Gelişim) Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2012). Çocukları Çocuk Koruma Sistemine Giren Ailelerle, Benzer Sosyal Çevrede Yaşamalarına Karşın Çocukları İçin ÇKS'ye Müracaatçı Olmayan Ailelerin Sosyal Destek Açısından Karşılaştırılması. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 89-106.